

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 22 december 2020

Mål nr

Ö 6070-20

PARTER

Klagande

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

Motpart

Erik NIKLAS Erixon, 19801107-6612

Västra Vintergatan 156 Lgh 1001

703 44 Örebro

Ombud: Advokat Peter Sivenius

Advokatfirman Frenander AB

Kungsgatan 1

702 11 Örebro

SAKEN

Avvisande av beslag

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolens beslut 2020-10-22 i mål
PMÖ 10250-20

Hovrättens beslut

se Bilaga

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Högsta domstolen fastställer Patent- och marknadsöverdomstolens
sekretessförordnande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Patent- och marknadsöverdomstolens beslut ska
undanröjas och målet återförvisas till domstolen för prövning.

SKÄL

1. På begäran av brottsutredande myndigheter i USA och med tillämpning
av lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål verkställde
åklagaren beslag av Niklas Erixons server och annan liknande egendom.
Utredningen i USA gäller bl.a. upphovsrättsbrott. Åklagaren anmälde beslaget
till Patent- och marknadsdomstolen för rättens prövning. Patent- och
marknadsdomstolen fann att beslaget var lagligen grundat och beslutade att
kopior av egendomen skulle överlämnas till USA.

2. Patent- och marknadsöverdomstolen har undanröjt Patent- och marknadsdomstolens beslut och avvisat åklagarens anmälan. Enligt Patent- och marknadsöverdomstolen är patent- och marknadsdomstol inte behörig att pröva saken. Frågan i målet är om behörighet föreligger.
3. Den generella utgångspunkten är att allmän domstol är behörig att pröva en tvist eller ett brott om prövningen inte uttryckligen har undantagits från domstolens kompetens (se 10 kap. 17 § och 19 kap. 9 § rättegångsbalken).
4. Patent- och marknadsdomstolarna är särskilda domstolar med exklusiv behörighet. Enligt 1 kap. 4 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar ska dessa domstolar handlägga mål och ärenden enligt vad som föreskrivs i vissa särskilt angivna lagar. Bestämmelsen ger inte någon behörighet utan upplyser bara om att behörighetsregler finns i de angivna lagarna. En sådan behörighetsregel finns i 58 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Paragrafen föreskriver att Patent- och marknadsdomstolen är rätt domstol i mål och ärenden enligt upphovsrättslagen, med undantag för vissa arbetstvister.
5. I målet har riksåklagaren anfört att 58 § upphovsrättslagen bör tolkas så att patent- och marknadsdomstolar ges exklusiv behörighet att pröva samtliga mål och ärenden inom det immaterialrättsliga området. Det har därvid hänvisats till att dessa domstolar inom sina områden har att pröva tvångsmedel enligt rättegångsbalken och att prövningen av tvångsmedel i internationell rättslig hjälp i immaterialrättsliga frågor innefattar bedömningar av immaterialrättsliga brott även i förhållande till svensk rätt, vilket patent- och marknadsdomstolarna är bäst lämpade att göra.

6. Det kan i vissa fall på rättstillämpningsnivå finnas utrymme för att på detta sätt göra en mer allmän bedömning av var en fråga lämpligen ska hanteras. Men det förutsätter i princip att det finns en koppling till ett förfarande, där prövningen av en viss fråga har anförtratts särskild domstol. Huruvida allmän domstol är behörig blir då normalt närmast en följd av hur behörighetsregeln för den särskilda domstolen tolkas. Vid en sådan tolkning kan lämplighetsöväväganden vara av betydelse. När det däremot inte finns någon författningsregel som rör den aktuella situationen finns det inte något utrymme för att med lämplighetsargument begränsa allmän domstols behörighet. (Jfr ”Banken och posten” NJA 2017 s. 589, jfr även angående 58 § upphovsrättslagen AD 2019 nr 52.)

7. I lagstiftningen saknas en bestämmelse som ger patent- och marknadsdomstol behörighet att pröva en anmälan enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Den behörighet som patent- och marknadsdomstol har fått genom 58 § upphovsrättslagen är klart och tydligt begränsad till mål och ärenden enligt upphovsrättslagen. Det finns då inte något utrymme att utvidga dessa domstolars behörighet på grund av lämplighetsöväväganden.

8. Mot bakgrund av det anförda kan – som Patent- och marknadsöverdomstolen också har anført – patent- och marknadsdomstolar inte utan lagstöd själva ta sig behörighet, även om starka ändamålsskäl skulle tala för att sådana domstolar borde ha rätt att pröva frågor som kan kopplas till deras behörighet i övrigt.

9. Högsta domstolen instämmer också i övrigt i Patent- och marknadsöverdomstolens överväganden. Överklagandet ska därmed avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Svante O. Johansson, Dag Mattsson, Eric M. Runesson (referent, skiljaktig) och Johan Danelius (skiljaktig)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Cecilia Andgren

Datum
2020-12-08

Mål nr Ö 6070-20
Bilaga

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Eric M. Runesson och justitierådet Johan Danelius är skiljaktiga och anför följande.

Vi anser att Patent- och marknadsöverdomstolens beslut ska undanröjas och målet återförvisas dit för fortsatt handläggning.

SKÄL

Bakgrund

1. På begäran av brottsutredande myndigheter i USA och med tillämpning av lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål verkställde åklagaren beslag av Niklas Erixons server och annan liknande egendom. Utredningen i USA gäller bl.a. upphovsrättsbrott. Åklagaren anmälde beslaget till Patent- och marknadsdomstolen för rättens prövning. Patent- och marknadsdomstolen fann att beslaget var lagligen grundat och beslutade att kopior av egendomen skulle överlämnas till USA.
2. Patent- och marknadsöverdomstolen har undanröjt Patent- och marknadsdomstolens beslut och avvisat åklagarens anmälan. Enligt Patent- och marknadsöverdomstolen är patent- och marknadsdomstol inte behörig att pröva saken. Frågan i målet är om behörighet föreligger.

Dok.Id 195166

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål

3. Sverige kan enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål lämna sådan hjälp till en annan stat i brottmål utomlands på grund av en ansökan av utländsk åklagare, undersökningsdomare, annan domare eller domstol eller någon annan enligt vad som följer av en svensk internationell överenskommelse (se 2 kap. 3 §).
4. Ansökan om internationell rättslig hjälp bestående i användning av tvångsmedel, såsom t.ex. beslag, handläggs av åklagare och beslagsbeslut fattas av denne. Verkställda beslag ska skyndsamt anmälas hos rätten för prövning (4 kap. 16 § andra stycket).
5. Rätten ska pröva om beslaget är lagligen grundat och om egendomen ska överlämnas till den ansökande staten (4 kap. 19 §), liksom om beslaget har skett med erforderlig precision (jfr NJA 2013 s. 867 p. 14). Prövningen kan komma att innefatta frågan om brottsmisstanken avser en gärning som är straffbar i såväl den ansökande staten som i Sverige (se 2 kap. 2 §).
6. I 2 kap. 10 § ges uttryck för grundtanken att samma förfarande för prövningen ska tillämpas som när motsvarande åtgärd vidtas vid en svensk förundersökning (jfr prop. 1999/2000:61 s. 98, 102 och 151).
7. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller inte någon behörighetsbestämmelse för prövningen, varför den generella utgångspunkten är att allmän domstol är behörig att pröva beslaget om den inte uttryckligen har undantagits från domstolens kompetens (jfr ”Banken och posten” NJA 2017 s. 589 p. 7).

Lagen om patent- och marknadsdomstolar

8. Patent- och marknadsdomstolen och Patent- och marknadsöverdomstolen inrättades 2016 genom lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar. Genom lagen anförtroddes åt dessa domstolar att pröva de

immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga och konkurrensrättsliga målen och ärendena. Den tidigare ordningen där behörigheten att pröva sådana mål och ärenden låg på olika domstolar ansågs vara förenad med påtagliga brister, bl.a. när det gällde behovet av gemensam handläggning av mål om samma eller liknande rättsliga frågeställningar. Lagen syftade således till att stärka kompetensen i dömandet och skapa förutsättningar för en bättre och mer samlad prejudikatbildning, vilket förväntades ge effektivitetsvinster och vara resurssparande för såväl parterna som domstolarna. (Se prop. 2015/16:57 s. 127 ff.)

9. Det som var avsett att styra avgränsningen av vilka mål och ärenden som skulle samlas till patent- och marknadsdomstolarna var bl.a. det principiella och rättsliga sambandet mellan olika mål och de fördelar en samling därigenom skulle medföra. (Se a. prop. s. 132.)

10. I gruppen immaterialrättsliga mål ingår även brottmål. För brottmålen, liksom för tvistemålens del, ansågs intresset av en effektiv och kompetent domstolsprövning väga tyngre än den enskildes närhet till domstol. Det konstaterades därför att patent- och marknadsdomstolarna skulle vara exklusivt behöriga att pröva även de immaterialrättsliga brottmålen. (Se a. prop. s.139 f.)

Allmänt om patent- och marknadsdomstolarnas behörighet

11. I 1 kap. 4 § lagen om patent- och marknadsdomstolar anges att dessa domstolar ska handlägga mål och ärenden enligt det som föreskrivs i vissa särskilt angivna lagar, däribland lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (se p. 2 i bestämmelsen).

12. Patent- och marknadsdomstolarna är att anse som särskilda domstolar i den mening som avses i bl.a. 19 kap. 9 § rättegångsbalken. Om en talan som borde ha väckts vid Patent- och marknadsdomstolen väcks vid en tingsrätt, ska

tingsrätten självmant avvisa talan. Patent- och marknadsdomstolarna är alltså exklusivt behöriga i enlighet med vad som anges i respektive lagstiftning.

13. På motsvarande sätt gäller att om en talan som borde ha väckts vid tingsrätt i stället väcks vid Patent- och marknadsdomstolen ankommer det på Patent- och marknadsdomstolen, som endast har behörighet inom de i lagstiftningen utpekade områdena, att självmant pröva sin behörighet och avvisa talan. Behörigheten ska också beaktas självmant av högre rätt (jfr NJA 1992 s. 424).

Behörigheten att pröva upphovsrättsliga brottmål

14. Av 58 § upphovsrättslagen följer att Patent- och marknadsdomstolen är rätt domstol i mål och ärenden enligt upphovsrättslagen med undantag för vissa arbetstvister. I förarbetena till bestämmelsen anges att det, såvitt gäller immaterialrättsliga brottmål, är den brottsliga gärningen som avgör om domstolen är behörig eller inte. (Se a. prop. s. 316, jfr 53, 57 och 58 §§.)

15. Patent- och marknadsdomstolen är exklusivt behörig att pröva beslag i en svensk förundersökning rörande brott mot upphovsrättslagen (se 58 och 59 §§ upphovsrättslagen och a. prop. s. 189 f.).

Fråga om tillämpningen av behörigheten

16. Det finns inte någon bestämmelse i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som särskilt reglerar vilken domstol som ska göra den prövning som ska ske enligt 4 kap. 19–21 §§ när det handlar om en utredning av upphovsrättsbrott i utlandet. Ordalydelsen av bestämmelsen i 58 § upphovsrättslagen kan inte anses utesluta att denna speciella situation omfattas av Patent- och marknadsdomstolens behörighet, eftersom en prövning av om gärningen skulle vara ett intrång även enligt upphovsrättslagen som huvudregel ska göras och det prövas om beslagsbeslutet har en precision som kan vara betingad av det påstådda intrånget. Det finns i vart fall en tydlig koppling mellan frågor

där Patent- och marknadsdomstolen anförtrotts en exklusiv behörighet och de frågor som i regel innefattas i beslagsprövningen, sådan att 58 § kan sägas röra den prövning som ska göras i den aktuella situationen. (Jfr ”Banken och posten” p. 14 och 15.)

17. En tolkning av 58 § upphovsrättslagen så att behörigheten omfattar även en beslagsprövning i ett internationellt rättshjälpsärende rörande ett misstänkt upphovsrättsligt brott utomlands är ägnad att ge genomslag åt de ändamålssynpunkter som uppbar inrättandet av patent- och marknadsdomstolar som exklusivt behöriga i vissa mål och ärenden. En sådan tolkning ligger vidare i linje med grundtanken i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, att samma förfarande för beslagsprövningen ska tillämpas som när motsvarande åtgärd vidtas vid en svensk förundersökning rörande brott mot upphovsrättslagen. Tolkningen medger också en samlad beslagsprövning när fråga om intrång uppkommer parallellt i en svensk och en utländsk förundersökning.

18. Det saknas skäl för att värdera den enskildes närhet till domstol tyngre vid en beslagsprövning i ett internationellt rättshjälpsärende än vid motsvarande prövning under en svensk förundersökning (jfr p. 10).

19. Bestämmelsen i 58 § upphovsrättslagen bör därför tolkas så att den ger Patent- och marknadsdomstolen behörighet att göra den prövning som ska ske rörande upphovsrättsbrott enligt 4 kap. 19–21 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

20. Slutsatsen är att Patent- och marknadsdomstolen är exklusivt behörig att pröva åklagarens en anmälan av beslaget. Patent- och marknadsöverdomstolens beslut ska därför undanröjas och målet återförvisas dit för fortsatt handläggning.